

Namus Sistemini Meşrulaştırma Ölçeği'nin Geliştirilmesi

Gülçin Akbaş¹, Nuray Sakallı², Suzan Ceylan-Batur³, Canay Doğulu⁴

Akbaş, G., Sakallı, N., Ceylan-Batur, S. ve Doğulu, C. (2020). Namus Sistemini Meşrulaştırma Ölçeği'nin geliştirilmesi . *Nesne*, 8(18), 472-491. DOI: 10.7816/nesne-08-18-08

Anahtar kelimeler
Sistemi
meşrulaştırma,
namus, toplumsal
cinsiyet, ölçek
geliştirme

Öz

Bu çalışmanın amacı, sistemi meşrulaştırma kuramı (Jost ve Banaji, 1994) temelinde, bireylerin toplumdaki namus düzenini meşrulaştırma eğilimlerini değerlendiren namus sistemini meşrulaştırma (NSM) ölçeğini geliştirmektir. Bu amaçla; namusla ilgili alanyazın, raporlar ve haberlerdeki söylemlerden yola çıkılarak 28 maddelik bir havuz oluşturulmuştur. Çalışmanın örneklemi, 275'i kadın 158'si erkek olmak üzere toplam 433 ($Ort.yaş = 31.77$, $S = 7.61$) yetişkin katılımcıdan oluşmaktadır. Açıklayıcı ve doğrulayıcı faktör analizleri sonuçları, toplam varyansın %52.34'ünü açıklayan 10 maddelik tek faktörlü bir yapı ortaya koymuştur. Maddelerin aldıkları faktör yükleri .67 ve .79 arasında, madde-toplam korelasyonları ise .58 ve .72 arasında değişmektedir. Ayrıca, NSM ölçeğinin iç tutarlık katsayısının .90 olduğu bulunmuştur. Ölçeğin namusla ilgili diğer değişkenler (namusu onaylama, namus adına kadına uygulanan şiddete yönelik tutumlar) ve diğer sistemi meşrulaştırma ideolojileri (cinsiyet sistemini meşrulaştırma, korumacı ve düşmanca cinsiyetçilik) ile anlamlı ilişkisi ölçeğin geçerli olduğuna işaret etmektedir. Elde edilen bulgular ışığında, NSM ölçeğinin ilgili alanyazında kullanılmak için geçerli ve güvenilir bir ölçüm aracı olduğu sonucuna varılmıştır.

Development of Honor System Justification Scale

Abstract

The purpose of the present study was to develop, from the perspective of system justification theory (Jost & Banaji, 1994), an honor system justification (HSJ) scale aimed at evaluating individuals' tendency to justify the honor system in the society. Initially, a 28-item pool was generated based on honor literature and the phrases expressed in the reports and news. An adult sample consisting of 433 participants (275 women, 158 men; $M_{age} = 31.77$, $SD_{age} = 7.61$) was employed in the study. The exploratory and confirmatory factor analyses suggested a one-factor 10-item solution, explaining 52.34% of the variance. Factor loadings ranged from .67 to .79 and item-total correlations ranged between .58 and .72. The Cronbach's alpha coefficient for HSJ scale was .90. The significant correlation of HSJ with other honor-related variables (honor endorsement, attitudes toward violence against women for protecting honor) as well as other system justification ideologies (gender system justification, benevolent and hostile sexism) demonstrates the scale's validity. In conclusion, the results of the psychometric analyses showed that HSJ is a reliable and valid self-report measure that can be used in honor-related research.

Makale Bilgisi

Geliş tarihi: 21 Nisan 2020

Düzeltilme tarihi: 3 Aralık 2020

Kabul tarihi: 7 Aralık 2020

Yazar Notu: Bu çalışma, birinci yazarın ikinci yazar danışmanlığında hazırladığı doktora tezinden üretilmiştir.

Doğrulayıcı faktör analizindeki yardımlarından ötürü Dr. Leman Korkmaz'a teşekkür ederiz.

DOI: 10.7816/nesne-08-18-08

¹ Dr. Öğr. Üyesi., Atılım Üniversitesi, Psikoloji Bölümü, gulcin.akbasulu(at)atilim.edu.tr, ORCID: 0000-0001-6932-2022

² Prof. Dr., Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Psikoloji Bölümü, nurays(at)metu.edu.tr, ORCID: 0000-0003-4984-8427

³ Dr. Öğr. Üyesi., TOBB Ekonomi ve Teknoloji Üniversitesi, Psikoloji Bölümü, scbatur(at)etu.edu.tr, ORCID: 0000-0003-2073-7598

⁴ Dr. Öğr. Üyesi., TED Üniversitesi, Psikoloji Bölümü, canaydogulu(at)gmail.com, ORCID: 0000-0002-5906-3706

Sistemi meşrulaştırma kuramı (Jost ve Banaji, 1994; derleme için bkz. Jost, 2019; Jost, Banaji ve Nosek, 2004), sosyal, ekonomik ve politik sistemleri, kurumları ve düzenlemeleri içeren toplumsal statükonun, avantajlı grup üyeleri tarafından olduğu kadar dezavantajlı bireylerce de meşrulaştırılmasının ardında yatan psikolojik süreçleri ele almaktadır. Alanyazında toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin ne ölçüde meşrulaştırıldığını anlamak amacıyla geliştirilen ‘cinsiyet temelli sistemi meşrulaştırma’ ölçeğine (Doğulu, 2012; Jost ve Kay, 2005; Işık, 2008) rastlanmaktadır. Ayrıca, alanyazındaki namus araştırmaları incelendiğinde, toplumdaki mevcut namus algısını ve bireylerin namusa yönelik tutumlarını ölçmeyi amaçlayan *namusu onaylama* (Vandello, Cohen, Grandon ve Franiuk, 2009) ve *namusa yönelik tutumlar* (Işık ve Sakallı-Uğurlu, 2009) ile ilgili ölçüm araçlarının olduğu görülmektedir. Bu çalışma kapsamında geliştirilen ölçek ise, toplumsal cinsiyet sistemi ve namusa yönelik algı ve tutumlar odağından farklı olarak; namus düzeninde toplumsal cinsiyet rollerinin, toplumsal cinsiyet eşitsizliklerinin ve cinsiyete dayalı kalıpyargıların toplum tarafından kabul edilmesi, savunulması ve meşrulaştırılması ile ilgili bireysel görüşleri değerlendirmeye yönelik maddeler içermektedir.

Mevcut ölçek geliştirme çalışmasında, namus bir sistem olarak ele alınarak toplumsal cinsiyet rolleri ile şekillenen namus kültürlerinde (Rodriguez Mosquera, 2011; Rodriguez Mosquera, Manstead ve Fisher, 2002a; 2002b; Vandello ve Cohen, 2003) kadınların dezavantajlı konumlandırıldıkları sosyal düzeni yansıtan namus sistemini meşrulaştırma motivasyonundaki bireysel farklılıkların ölçülmesine odaklanılmıştır. Bu nedenle, cinsiyet temelli sistemi meşrulaştırma ölçeğinin, namus temelli bir düzendeki eşitsizlikleri değerlendirmeye yeterli olmayacağı düşünülmektedir. Özellikle namus temelli şiddet (Ceylan, 2016; Işık ve Sakallı Uğurlu, 2009) ve bu şiddetin meşrulaştırılması konusundaki çalışmalarda (Işık, 2008), bu kavramları içeren bir ölçek kullanılması çok daha faydalı olacaktır. Bu bağlamda, bu çalışmanın amacı, bireylerin namus sistemini meşrulaştırma eğilimlerini anlamak için “namus sistemini meşrulaştırma” (NSM) ölçeğini geliştirmektir.

Sistemi Meşrulaştırma Kuramı

Sistemi meşrulaştırma kuramı insanların sistemi kabul eden ve sürdüren ideolojileri benimseyerek, sistemi meşrulaştırmaya ve makul kılmaya nasıl yönlendiklerini açıklamaktadır (Jost, Banaji ve Nosek, 2004; Jost ve Hunyady, 2002). Kuram, sistemleri bireyler ve/veya grupların parçası olduğu, çekirdek aileden devlete kadar çeşitli büyüklükteki ölçeklerde toplumdaki mevcut sosyal, ekonomik ya da politik düzenlemeler olarak ele almaktadır (van der Toorn ve Jost, 2014). Var olan sistemlerin meşrulaştırılması gerektiğinden, bireyler kendi ihtiyaçlarını karşılamak ve hem kendilerinin hem de diğerlerinin davranışlarını açıklamak amacıyla, kendi çıkar ve faydalarını kaybetmek pahasına (Jost ve Banaji, 1994; Jost ve Thompson, 2000) sistemi meşrulaştırmaya motive olur (Jost ve ark., 2004). Meşrulaştırma yoluyla sistemin iyileştirilme ve değiştirilme olasılığı da azalmış olur (Jost ve Hunyady, 2002).

Sistemi meşrulaştırma kuramı, dezavantajlı grup üyeleri için birbirleriyle çelişebilecek, ancak avantajlı grup üyeleri için tamamlayıcı ve uyumlu olan, ego, grup ve sistem olmak üzere üç farklı sistemi meşrulaştırma güdüsünden bahsetmektedir (Jost ve Banaji, 1994). Egonun meşrulaştırılması güdüsü, bireyin kendi olumlu benlik görüşünü geliştirmesi, sürdürmesi ve toplumda bir birey olarak meşru ve haklı hissetmesi ihtiyacı anlamına gelmektedir (Jost ve ark., 2004). Grubun meşrulaştırılması, bir kişinin kendi grubunun olumlu bir imajını geliştirmesi/sürdürmesi ve grubu haklı göstermesi ve savunması ihtiyacıdır. Sistemin meşrulaştırılması güdüsü ise; mevcut sosyal düzenlemeleri, statükoyu ve siyasi ve ekonomik

düzeni ego ve grup gerekçelerini göz ardı etmek pahasına bile meşrulaştırmaya yönelik eğilimdir (Jost ve ark., 2004). Avantajlı grup üyeleri için bu üç güdü tutarlı ve birbirlerini tamamlayıcı niteliktedir (Jost, Burgess ve Mosso, 2001). Ancak; dezavantajlı grup üyeleri için, sistemin meşrulaştırılması, kendi ego ve grup motivasyonlarıyla çatışır (Jost ve Banaji, 1994). Bununla birlikte; Jost ve arkadaşlarına (2004) göre, otoriteyi, sistemi ve bunların getirdiği sonuçları (Jost, Pelham, Sheldon ve Sullivan, 2003) destekleme ihtiyacını en çok duyan, sistemden en çok zarar gören dezavantajlı grup üyeleridir.

Toplumda yer alan ve meşru olamayan eşitsizlikler, bu eşitsizliklerin kendilerini avantajlı veya dezavantajlı konuma sokmasından bağımsız olarak, birçok insanı rahatsız eder (Boll, Ferring ve Filipp, 2005). Hak edilmeyen avantajlı bir sistem içerisinde yaşamak olumsuz duygulara ve utanca yol açabilir (Wakslak, Jost, Tyler ve Chen 2007). Avantajlı grup üyeleri daha eşit ve adil bir dünya için uğraşmaktansa, mevcut durumdan kaynaklanan psikolojik rahatsızlığı azaltmak amacıyla kendi avantajlı konumlarının ve mevcut eşitsizliklerin meşru olduğu fikrini benimser. Böylelikle sistemi meşrulaştırarak sistemdeki eşitsizlik ve eşitsizliğin getirdiği olumsuz sonuçlar hakkında daha iyi hissederler (Kay ve Jost, 2003; Wakslak ve ark., 2007). Avantajlı grup üyelerinden farklı olarak, dezavantajlı grup üyeleri kendi grup statülerini ve öz saygılarını artırma ve sistemi meşrulaştırma motivasyonları arasında çatışma yaşarlar (Jost ve Hunyady, 2005) ve buna bağlı olarak öfke ve gerginlik hissedebilirler (Jost, Pietrzak, Liviatan, Mandisodza ve Napier, 2008). Dolayısıyla, sistemin meşrulaştırılması dezavantajlı grup üyelerinde iyilik halinde azalma ve depresyona yol açabilirken, avantajlı grup üyeleriyle benzer şekilde olumlu duygularda artma ve olumsuz duygularda azalmayla ilişkili olabilir (bkz. Jost ve Hunyady, 2005). Benzer şekilde, Connelly ve Heesacker (2012) hem kadın hem erkek katılımcılarda, sistemi meşrulaştırmanın korumacı cinsiyetçilik ve yaşam doyumu arasında aracı değişken olarak (mediator) rol oynadığını ortaya koymuştur. Ayrıca, bireyler sistem değişikliğinin öngörülmez, yabancı, anlaşılabilir sonuçlanacağını düşünerek ve sosyal değişime karşı çıkarak tanıdıkları, aşına oldukları sistem içerisinde yaşamaya devam etmek isterler (Jost ve Hunyady, 2005). Sonuç olarak; sistemi meşrulaştırma motivasyonu ve getirdiği sonuçlar avantajlı ve dezavantajlı grup üyeleri için farklı olsa da, toplum içerisindeki konumlarından bağımsız olarak, bireyler sistemi meşrulaştırma eğilimindedir. Bu araştırmada da bireylerin sistemi meşrulaştırma eğilimleri, namus sistemi bağlamında ele alınacaktır.

Namus, Namus Kültürü ve Namus Adına Kadına Yönelik Şiddet

Bir namus kültürü olarak Türkiye’de, diğer Akdeniz ve Ortadoğu toplumlarında olduğu gibi, “utanç” ve “şeref” olmak üzere namusa ilişkin iki önemli kavrama değinmek mümkündür (Peristiany, 1965). Bu kültürlerde namus, kadın ve erkeğin toplumsal cinsiyet rollerini bu iki kavram etrafında erkek yanlı bir güç ilişkisi içinde belirler (Pitt-Rivers, 1965). Namus kadınlar için bekaret, iffet, cinsel saflık gibi cinselliğe yönelik davranışları temsil eder (van Osch, Breugelmans, Zeelenberg ve Boluk, 2013; Sakallı Uğurlu ve Akbaş, 2013) ve kadınların namuslarını korumaları için kendi cinselliklerinden “utanç” duymalarını gerektirir (Yıldız Tahincioğlu, 2011). Kadınlar bu şekilde yalnızca kendi namuslarını korumuş olmazlar, aynı zamanda namusunu kadın üzerinden tanımlayan erkeğin namusunu da sakınmış olurlar. Bu düzenin erkeğe biçtiği rol ise, erkeğin kendi “şeref”i için kadının cinsel saflığını gerekirse şiddete başvurarak koruması ve sürdürmesidir (Peristiany, 1965; Pitt-Rivers, 1965).

Namus kültürlerinde, kadının namusu nasıl iffet kavramıyla ilişkilendiriliyorsa (Bağlı ve Özensel, 2011), erkeğin namusu daha çok eril bir çağrışımı olan şeref kavramıyla ilişkilendirilmektedir (Yıldız Tahincioğlu, 2011). Ancak erkeğin bunu kazanabilmesi ve sürdürebilmesi için kadının katkısına ihtiyacı vardır (Sever ve Yurdakul, 2001). Erkeğin namusu, sadece eşiyle değil, ailesindeki tüm kadın ve kız

çocuklarının namusu doğrultusunda kazanılır; erkek kendi namusunu koruyarak aile şerefini de korumuş olur. Eğer ailedeki kadınlar toplumun beklentileri doğrultusunda cinselliklerinden utanır, sakınır ve iffetli davranırlarsa, erkekler doğrudan ‘namuslu’ statüsü kazanırlar (Van Eck, 2003).

Namus, Latince *nomos* (yasa) kelimesinden türemiştir ve namus kültürlerinde adeta yasalar kadar güçlüdürler (Yıldız Tahincioğlu, 2011). Bu kültürlerde prestije, statüye, saygınlığa ve başkaları tarafından nasıl tanındığına son derece önem verilmektedir (Pitt-Rivers, 1965); çünkü burada namus, kazanmak için mücadele gerektiren bir kavramdır ve sabit değildir. Kişiler, onlardan beklenen kültürel kodlara uyan ya da uymayan davranışlarıyla, namuslarını kazanabilir ya da kolaylıkla kaybedebilirler (Peristiany, 1965). Bu kodlar temel olarak, kadın ve erkek arasındaki eşitsizlikten beslenen ve erkeğin kadının cinselliğini, doğurganlığını ve ahlakını denetlediği bir düzenden oluşmaktadır (Abu-Lughod, 2002). Bu yüzden, kadının bu kodlara uygun davranmaması, erkeğin de bu durum karşısında tepki göstermemesi, hayati önem attıkları namuslarının kaybına yol açacaktır. Bu kültürlerde, namuslu olmak nasıl başkalarının saygısını kazanmayı sağlıyorsa, namusu kaybetmek de toplum içinde aşağılanmayı beraberinde getirir (Cohen ve ark., 1996).

Başkalarının gözünde saygınlığı kaybetmenin namus kültürlerinde öfkeye ve saldırganlığa neden olduğu ve gerginliği ve tartışmaları tırmandırabildiği birçok araştırmada gösterilmiştir (örn., Beersma, Harinck ve Gerts, 2003; IJzerman, van Dijk ve Gallucci, 2007; Van Osch ve ark., 2013). Erkek bulunduğu çevrede namussuz, şerefsiz gibi nitelendirmelerle anılmaktansa, buna neden olan sebebi ortadan kaldırmayı, kimi zaman kadının ölümüne kadar varan şekilde, kadına yönelik şiddet uygulamayı yeğleyebilir (Doğan, 2016). Ataerkil düzenden beslenen eşitsiz toplumsal cinsiyet rolleri, kadının cinsel saflığını korumayarak namusunu *lekelemesi* üzerine, erkeğe bu durumu düzeltme yetkisini verir. Bu durum, namus temelli şiddetin önünü açan en önemli öğelerden biridir. Erkek kadını cezalandırarak namusunu yeniden kazandığını düşünür (Sakallı Uğurlu ve Akbaş, 2013).

Namus kültürlerinde, kadının yaşamındaki çok sayıda ve çeşitte davranış şekli, namusun kaybedilmesi açısından risk faktörü olarak görülmektedir. Kadından beklenen, evlenene kadar babasının ve ailedeki diğer erkeklerin sorumluluğu altında cinsel anlamda saf ve bakire olması; evlendikten sonra da eşinin sorumluluğu altında sadık, utangaç, çekingen olmasıdır. Bu beklentinin içerisinde, kadının nasıl giyindiği, zamanını nasıl geçirdiği, okula gidip gitmemesi, bir işte çalışıp çalışmaması, seyahat edip etmemesi gibi birçok alanda kısıtlama bulunmaktadır (Arın, 2001; Sakallı Uğurlu ve Akbaş, 2013; Sen, 2005; Sirman, 2006). Bunların her biri erkeğin kadına şiddet uygulamasının namusa dayalı gerekçeleri olarak sunulabilmektedir. Bu duruma örnek olarak; Yıldız Tahincioğlu’nun (2010) yürüttüğü alan çalışmasında, bir erkek katılımcı namusu şu sözlerle ifade etmektedir:

Kadınların her zaman içinde erkek korkusu olacak, utanacaklar yoksa namus mamus kalmaz... Erkek namusuna sahip çıkacak, nasıl çıkacak? Karısını kızını getirip bilmediği eve bırakmayacak, sokağa tek başına koymayacak... Her türlü önemi alacak... kadın dediğin de kendinden utanacak, ar edecek. Diyelim yabancı erkek var önüne çıkmayacak, onunla konuşmayacak, kadın olduğunu unutmayacak... Unutursa ne olur, erkek girer devreye gerekeni yapar. Gerekirse vurur, döver öldürür. (s. 145)

Namus kültürlerinde namus temelli şiddeti sürdüren en önemli nedenlerden biri, bu durumun namus kültürlerinde onaylanma, desteklenme ve haklı görülme olasılığının yüksek olmasıdır. Kardam’ın (2007) raporunda belirttiği gibi, eşine güvenen ve onu öldürmeyi reddeden bir erkeğin ailesi tehdit edilmekte ve çevresindekiler tarafından kendisine selam verilmeyerek, aile dışlanmaktadır. Bu şekilde eşine şiddet uygulamayan erkek toplumda sert, gerçek, güçlü bir erkek olarak görülmemektedir (Sakallı ve Türkoğlu,

2019; Schneider, 1971; Vandello ve Cohen, 2003). Aksine, namusa dayalı bir nedenden şiddet uygulayan, hatta sözde “namus cinayeti” işleyen erkekler toplumun çeşitli katmanlarınca saygı görmektedirler (Campbell, 1964). Bağlı ve Özensel’in (2011) yaptıkları alan çalışmasında, namus cinayeti işleyenlerin diğer suçlular ve bazı gardiyanlar tarafından onaylandığı, itibar gördüğü, saygı duyulduğu ortaya konmuştur. Benzer şekilde; Cohen ve Nisbett (1997) de, namusla ilişkili olduğunda şiddete daha sempati duyulduğunu göstermiştir.

Bir Sistem Olarak Namus

Alanyazında sistemi meşrulaştırma kuramı ve toplumsal cinsiyet arasındaki bağlantıyı inceleyen araştırmalardan hareketle (örn., Jost ve Kay, 2005; Sibley, Overall ve Duckitt, 2007; Vial ve Napier, 2017), toplumsal cinsiyet rollerinin kültür bağlamında bir yansıması olan namusu bir sistem olarak ele almak mümkündür. Toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin belirgin görüldüğü sistemlerden biri olan namus kültürlerinde kadınlar, davranışlarının erkekler tarafından kontrol edilmesi ve kadınların da erkek otoritesine itaat etmesi yollarıyla namusu korunan aile üyeleri olarak konumlandırılmaktadır (bkz. Sakallı Uğurlu ve Akbaş, 2013). Bu hiyerarşiye göre, namus erkekleri güç sahibi ve avantajlı, kadınları ise erkeklerden daha az güçlü ve dezavantajlı konuma yerleştiren, erkeğin kadın üzerinde kontrol sahibi olduğu ve kendine has dinamikleri olan bir sosyal düzeni ifade etmektedir. Nitekim, yukarıda ele alınan namus yazını ışığında; namus bireylerin parçası olduğu, kadın ve erkeklerin toplumsal cinsiyet bağlamında rollerini ve davranışlarını belirleyen ve aile ölçeğinde toplumdaki mevcut sosyal düzenlemeler bütününe yansıtan bir *sistem* (sistemi meşrulaştırma kuramında kullanıldığı üzere; van der Toorn ve Jost, 2014) olarak tanımlanabilir (bkz. Abu-Lughod, 2002; Pitt-Rivers, 1965).

Sistemi meşrulaştırma kuramına göre, sistemden avantaj sağlayanların var olan düzeni meşrulaştırması ego ve grup motivasyonlarıyla uyumludur; ancak, dezavantajlı grup üyelerinin - söz konusu durumda kadınların - sistemi meşrulaştırması kendi motivasyonlarıyla çatışmasına rağmen gerçekleşmektedir. Bunun bir örneği, Yıldız Tahincioğlu’nun (2010) çalışmasında bir kadın katılımcı tarafından söylenen şu sözlerde görülebilir:

...Bizde bu yüzden avratlar da erkekler de üstlerine düşeni yaparlar. Erkek avratları bükür, gerekirse döver de öldürür de... Avrat kendini o tarağa getirmes. Kendini taşır, kendi için ama her şeyden önce babasının kardaşının şerefi için adı için. Bilir ki taşımazsa sonu yoktur ölümdür. Avrat sıkı tutulur ki lekelenmesin ona gelen leke hem ailesine gelir hem de çocuklarına... (s. 146-147).

Kadınların bunu meşrulaştırmasının bir nedeni de kendilerine yönelebilecek olası şiddetten kaçınmak için bir strateji olarak kullanmaları olabilir. Ayrıca, bireyler özellikle bir sistemde kendilerini güçsüz ve o sisteme bağımlı olduklarını hissettiklerinde sistemi meşrulaştırırlar (bkz. Jost, 2019). Benzer şekilde, Kardam (2007) kadınların sosyalleşme sürecinde kız çocuklarına namus kavramının getirdiği toplumsal cinsiyet rollerini öğretmesiyle toplumdaki namus algısının tekrar tekrar üretildiğini vurgulamaktadır. Bu bağlamda namus; sürekli inşa edilen, toplumun çoğu kesimi tarafından meşruiyet kazanmış, uğruna şiddetin meşrulaştırıldığı bir sistem olarak görülebilir. Dolayısıyla, namus sisteminin meşrulaştırılması ve sürdürülmesinin sistemi meşrulaştırma kuramı bağlamında incelenmesi, bu sistem ve sistemin olumsuz çıktılarıyla mücadele etmede önemli bir bakış açısı sağlayabilir.

Sistemi Meşrulaştırma Kuramı ve Namus Arasındaki İlişki

Sistemi meşrulaştırma kuramı ve namus arasındaki ilişki, sosyal psikoloji araştırmalarında nispeten yenice çalışılmaya başlanmış bir konudur. Bilindiği kadarıyla, namusun sürdürülmesi ve namus temelli şiddeti sistemi meşrulaştırma bakış açısıyla inceleyen yayınlanmış bir araştırma bulunmamaktadır. Ancak, Işık (2008) ekonomik sistemi meşrulaştırma ölçeğini kullanarak katılımcıların sistemi meşrulaştırma eğilimlerini ölçmüş ve kadın katılımcıların ekonomik sistemi meşrulaştırma eğilimlerinin namusa ve kadına yönelik namus temelli şiddete yönelik olumlu tutumlarla ilişkili olduğunu ortaya koymuştur. Sistemi meşrulaştırma kuramı ile namus arasındaki ilişkiyi doğrudan ele alan araştırmalar sınırlı olmakla birlikte; adil dünya inancı ve çelişik duygulu cinsiyetçilik (ÇDC) gibi sistemi meşrulaştıran ideolojilerin kadınlara yönelik tutumlara etkisini inceleyen çalışmalar doğrultusunda namus ve sistemi meşrulaştırma arasındaki ilişkinin kuramsal temelini açıklamak mümkündür.

Sistemi meşrulaştırma ve namusa yönelik olumlu tutumlar arasındaki ilişki doğrudan araştırılmamış olsa da, bir sistemi meşrulaştırma ideolojisi olan “adil dünya inancı” (Lerner, 1965; herkesin hak ettiği şeyi yaşadığı inancı; yani “olumsuz sonuçlar yaşayan insanlar bunu hak etmiş olmalı” düşüncesine inanma) kadınlara yönelik tutumlarla ilişkilendirilmiştir. Adil dünya inancının, özellikle tecavüz mağduru kadınlara yönelik tutumlarla ilişkisi çeşitli araştırmalarda incelenmiştir (Kleinke ve Meyer, 1990; Sakallı-Uğurlu, Yalçın ve Glick, 2007). Bu araştırmalarda, yüksek düzeyde adil dünya inancına sahip olmanın tecavüz mağdurunun daha olumsuz değerlendirilmesiyle ilişkili olduğu bulunmuştur. Bunun yanı sıra, Kleinke ve Meyer (1990) düşük düzeyde adil dünya inancına sahip olmanın tecavüzcüye daha uzun süreli hapis cezaları önermeyle ilişkili olduğunu ortaya koymuştur. Hafer’e (2000) göre, adil olmayan bir muameleye maruz kalan mağduru izlemek oldukça rahatsız edici bir durumdur. Adil olmayan bir dünyayı değiştirmek zor olacağından, insanlar mağdurun maruz kaldığı muameleyi hak ettiğine inanmaya çalışırlar ve kendilerini mağdurdan bilişsel olarak uzaklaştırma çabasına girerler (Wakslak ve ark. 2007). Bu şekilde, mevcut eşitsizlikleri haklı çıkarır ve benzer şeylerin kendi başlarına gelmeyeceğini düşünerek rahatlarlar.

Adil dünya inancının yanı sıra, sistemi meşrulaştırma ÇDC (korumacı ve düşmanca cinsiyetçilik, sırasıyla KC ve DC) bağlamında çok çeşitli araştırmada incelenmiştir (örn., Glick, Sakallı-Uğurlu, Akbaş, Metin-Orta ve Ceylan, 2016; Sakallı-Uğurlu ve ark., 2007). KC ve DC, cinsiyet eşitsizliğini haklı çıkaran ve koruyan ideolojiler olarak kabul edilmektedir (Glick ve ark., 2000). Diğer ideolojilerle benzer biçimde, cinsiyetçilik özellikle cinsiyet eşitsizliğinin yüksek olduğu kültürlerde hem avantajlı hem de dezavantajlı grup üyeleri tarafından onaylanmaktadır. Cinsiyetçilik, cinsiyet eşitsizliğinin meşru olduğu algısını destekleyerek kadınları birçok alanda kısıtlamaktadır. Araştırmalar, ÇDC’nin toplumsal cinsiyet sistemini (cinsiyet rolleri, erkekler ve kadınlar arasındaki eşitsizlik, kadına yönelik şiddet) meşrulaştıran bir ideoloji olduğunu ortaya koymuştur. Örneğin; Russell ve Trigg (2004) özellikle DC’nin, cinsel tacize tolerans göstermeyle olumlu yönde ilişkili olduğunu göstermiştir. Benzer şekilde; kadın katılımcıların KC seviyelerinin sistemi meşrulaştırma eğilimlerine etkisini test eden boylamsal bir araştırmada (Sibley ve ark., 2007), kadınların KC’yi sürdürmesinin, uzun vadede sergiledikleri DC’yi artırdığı bulunmuştur. Buna karşın; KC puanı düşük olan kadınların, kadınlara yönelik DC’ye karşı çıktıkları görülmüştür. Sistemi meşrulaştırma kuramı ile tutarlı bir şekilde, kadınlar, özellikle tehdit altındayken, kendi benlikleri, grupları ve içinde bulundukları sosyal sistem hakkında olumlu tutumlarda bulunmak istemiştir (Sibley ve ark., 2007). Yakın zamanda Türkiye’de yürütülen bir araştırmada ise (Glick ve ark., 2016), cinsiyetçiliğin namusun sürdürülmesiyle olumlu ve anlamlı bir şekilde ilişkili olduğu gösterilmiştir. Hem kadın hem de erkek

katılımcılarda elde edilen bu bulgu, kadınların cinsiyet eşitsizliğini meşrulaştırma eğilimlerinin kendi iç gruplarına karşı olumsuz tutumları yordayabileceğini göstermiştir.

Alanyazında sistemi meşrulaştıran ideolojiler ve namusun bağlantılı olduğu kısıtlı sayıda araştırmada, bu ideolojilerin kadınları toplumda dezavantajlı konumda tutan tutumlarla olumlu ilişkili olduğu görülmektedir. Örneğin; Işık (2008) ÇDC'nin ve ekonomik sistemi meşrulaştırmanın namus üzerindeki etkisini araştırmıştır. Bu çalışmada, erkek katılımcılarda DC'nin; kadın katılımcılarda ise ekonomik sistemi meşrulaştırmanın namusa yönelik olumlu tutumlarla olumlu yönde ilişkili olduğunu bulunmuştur. Bu bulgular, mevcut sistemin meşrulaştırılmasının namusla ilişkili olabileceğine işaret etmektedir. Bir diğer araştırmada (Chapleau ve Oswald, 2014) ise, cinsiyet temelli sistemi meşrulaştırmanın hem kadın hem erkek katılımcılarda tecavüz mitlerinin kabulüyle olumlu yönde ilişkili olduğu bulunmuştur.

Sistemi meşrulaştırma ideolojileriyle yürütülen araştırmalar (örn., Chapleau ve Oswald, 2014; Işık, 2008; Jost ve Kay, 2005) sistemi meşrulaştırmanın kadınlara zarar verdiğini göstermektedir. Sistemin meşru kılınması yoluyla, insanlar kadınların maruz kaldıkları durumları - erkeklere göre daha aşağıda ve daha az fırsata sahip olmak veya tecavüze uğramak - hak ettiklerini düşünebilmektedir. Dolayısıyla, sistemi meşrulaştırmanın namusa ve namus temelli şiddete yönelik tutumlarla ilişkili olabileceğini söylemek mümkündür. Ayrıca, diğer sistemi meşrulaştırma motivasyonlarına benzer şekilde, dezavantajlı grup üyesi olarak kadınlar sistemi meşrulaştırabilir ve kadınların kendi namuslarını korumak amacıyla cinsel olarak mütevazı davranışlar göstermeleri gerektiğini düşünebilirler.

Namusun sürdürülmesinde ve namus sisteminin meşrulaştırılmasında eğitimin önemli bir rolü olabileceği düşünülmektedir (Kardam, 2007). Araştırmalar, eğitim düzeyindeki artışın, namusun farklı yorumlanmasıyla (Kardam, 2007) ve namusa karşı daha olumsuz tutumlarla ilişkili olabileceğine işaret etmektedir (Sakallı Uğurlu ve Akbaş, 2013). Bununla birlikte, Başbakanlık İnsan Hakları Başkanlığı'nın töre ve namus cinayetleriyle ilgili yayınladığı rapora (2008) göre, düşük eğitim düzeyi ve artan cinayetler arasında bağlantı bulunmaktadır. Ayrıca, Bağlı ve Özensel'in (2011) namus cinayeti işlemleri nedeniyle tutuklu olan mahkumlarla görüştükleri araştırmalarında, bu mahkumların ebeveynlerinin genellikle, Türkiye ortalamasının oldukça altında eğitim düzeyine sahip oldukları görülmektedir. Bu nedenle, düşük eğitim düzeyine sahip olmanın, namusun sürdürülmesinin gerektiğine dair inançların genç nesillere aktarılmasında ve namus cinayetlerinin onaylanmasında belirleyici olabileceği düşünülebilir. Alanyazındaki bu araştırmalar doğrultusunda, mevcut araştırmada da, eğitim düzeyindeki farklılıkların, namus sisteminin meşrulaştırılmasında rol oynaması beklenmektedir.

Namusun ve namus temelli şiddetin onaylanmasında, kadın ve erkekler arasındaki farklılıklar, araştırmalarda sıklıkla ele alınmaktadır. Araştırma bulguları, erkeklerin, kadınlara göre, namusu daha çok onayladıklarını (örn., Glick ve ark., 2016) ve namus temelli şiddeti daha olumlu değerlendirdiklerini ortaya koymuştur (örn., Ceylan, 2016; Işık, 2008). Cihangir (2013), kadının cinselliği üzerine kurulu namus anlayışının sürdürüldüğü kültürlerde, bu namus anlayışının kadınlara göre erkekler tarafından daha çok benimsendiğini belirtmiştir. Erkeklerin kendilerini kadınların ve namusun koruyucusu olarak değerlendirmesi, onlara sorumluluk ve özgürlük verirken, kadınların baskı altında tutulmasına neden olmaktadır (Sakallı-Uğurlu ve Akbaş, 2013). Bu doğrultuda, Kardam (2007), namus sistemine karşı olumsuz değerlendirmelerin erkeklerdense kadınlar arasında yaygın olduğunu ifade etmiştir. Araştırmalar, tutarlı bir şekilde, namusun onaylanmasında erkeklerin daha katı bir tutuma sahip olduğunu, kadınlarınsa bunu onaylamama ve değiştirme motivasyonu içinde olduğunu göstermektedir. Bu bağlamda, mevcut araştırmada

da kadın ve erkek katılımcılar arasında benzer şekilde farklılık olması, erkeklerin kadınlara göre namus sistemini daha çok meşrulaştırması beklenmektedir.

Ele alınan alanyazın ışığında, bu araştırmada namusa yönelik olumlu tutumların NSM motivasyonu bağlamında incelenmesi amaçlanmıştır. Daha önce de belirtildiği üzere, sistemi meşrulaştırma çok çeşitli açılardan incelenmiş olsa da namusla ilişkisini inceleyen tek bir araştırma bulunmaktadır. Ancak, bu araştırmada (Işık, 2008) katılımcıların sistemi meşrulaştırma eğilimleri ekonomik sistemdeki eşitsizlik algıları (Kay ve Jost, 2003) temelinde ölçülmüştür. Cinsiyet temelli sistemi meşrulaştırma ise, özel olarak cinsiyet eşitsizliğine odaklanmakta ve kadınların dezavantajlı durumlarının sorumluluğunu kadınlara atfeden ve cinsiyet eşitsizliğini meşrulaştıran maddeler içermektedir (bkz. Jost ve Kay, 2005; Işık, 2008). Ancak; namus temelli konular da kadınlara yönelik olumsuz tutumlar üzerinde etkili olduğundan, NSM namus sisteminde kadının dezavantajlı konumuna odaklanmaktadır. Örneğin; kadına yönelik şiddete dair tepkilerinin ölçüldüğü yakın zamanda yürütülen bir araştırmada (Ceylan, 2016), katılımcıların şiddetin gerekçesine göre farklı tepkiler verdiği ortaya konmuştur. Kadına yönelik şiddet, ekonomik nedenlerden kaynaklandığında olumsuz değerlendirilirken, namus temelli nedenlerden kaynaklandığında daha olumlu algılanmıştır (Ceylan, 2016). Dolayısıyla, sistemi meşrulaştırmanın ekonomik veya toplumsal cinsiyet bakış açısı yerine özel olarak namus bakış açısıyla ele alınması, namus araştırmalarına yeni bir bakış açısı kazandırabilir. Bu bağlamda, bireylerin var olan namus sistemini meşrulaştırma motivasyonlarını ölçmek amacıyla NSM ölçeğine ihtiyaç duyulmaktadır. Bu araştırma, söz konusu ölçeği geliştirmeyi ve geliştirilen ölçeğin geçerlik ve güvenirliğini test etmeyi amaçlamaktadır.

Yöntem

Katılımcılar

Araştırmaya Türkiye'nin çeşitli şehirlerinden (örn., Amasya, Ankara, Artvin, Bursa, Eskişehir, Gaziantep, İstanbul, İzmir) 278 kadın 164 erkek olmak üzere toplamda 442 yetişkin katılmıştır. Araştırma değişkenlerinde yapılan uçdeğer analizleri sonucunda çoklu uçdeğere rastlanmamıştır. Ancak, bazı katılımcıların tekli uçdeğer olduğu gözlemlenmiş ve bu katılımcılar araştırmaya dahil edilmemiştir. Buna göre; analizlerin yapıldığı araştırma örnekleminde 275'i kadın 158'si erkek olmak üzere toplam 433 katılımcı yer almıştır. Katılımcıların ortalama yaşı 31.77 olup, yaş dağılımı 20 ile 62 arasındadır ($S = 7.61$). Yedi katılımcı (%1.6) ilköğretim, 4 katılımcı (%0.9) ortaokul eğitime, 48 katılımcı (%11.1) lise eğitime, 239 katılımcı (%55.2) üniversite eğitime ve 135 katılımcı (%31.2) lisansüstü eğitime sahiptir.

Veri Toplama Araçları

Çalışmada kullanılan veri toplama araçları, sosyo-demografik bilgi formu, geliştirilen NSM ölçeği ile cinsiyet sistemini meşrulaştırma (CSM), ÇDC, namusu onaylama (NO) ve namus adına kadına uygulanan şiddete yönelik tutumlar (NKUŞT) ölçekleridir. CSM ve ÇDC ölçekleri, geliştirilen NSM ölçeğinin yapı geçerliğini ortaya koymak için kullanılmıştır.

Sosyo-Demografik Bilgi Formu: Katılımcılardan yaş, cinsiyet ve eğitim bilgilerini belirtmeleri istenmiştir.

Namus Sistemini Meşrulaştırma (NSM) Ölçeği: Bir sistem olarak namus düzenini meşrulaştırma motivasyonlarını ölçmek amacıyla dört sosyal psikolog (bir uzman, üç doktora adayı) tarafından bir ölçek geliştirme süreci yürütülmüştür. İlk aşamada, namusla ilgili alanyazın (resmi raporlar dahil), konuyla ilgili geçmişte yapılmış derinlemesine görüşmeler (Bağlı ve Özensel, 2011; Kardam, 2007) ve namusla ilgili haberlerdeki söylemler göz önünde bulundurularak bir madde havuzu oluşturulmuştur. Bu süreçte,

halihazırda kullanılan ölçekler olan cinsiyet (Jost ve Kay, 2005) ve ekonomik (Jost ve Thompson, 2000) sistemi meşrulaştırma ölçeklerindeki maddeler esas alınmıştır. Madde havuzu, bu maddeler namus sistemini ifade edecek şekilde yeniden yazılarak oluşturulmuştur. Maddeler yazılırken araştırmacılar arasında aktif bir geribildirim süreci takip edilmiş ve genel olarak maddelerin net ve anlaşılır ifadeler içermesine ve iki parçalı içeriklerden oluşmamasına dikkat edilmiştir. Ayrıca, geliştirilen madde havuzu için psikoloji alanıyla yakınlığı bulunmayan yedi gönüllü yetişkinden ölçeği doldurması ve maddeleri anlaşılabilirlik ve kullanılan dil açısından değerlendirmeleri istenmiştir. Araştırmacılar arası tartışma ve değerlendirme süreçleri ile gönüllü yetişkinlerden alınan geribildirimler ışığında maddeler gözden geçirilerek madde havuzu 4'ü (13, 14, 19 ve 25) ters maddeden oluşan toplamda 28 madde ile son haline getirilmiştir. Katılımcılar, maddelere katılma derecelerini 6 basamaklı Likert tipi ölçek (1 = *kesinlikle katılmıyorum*, 6 = *kesinlikle katılıyorum*) kullanarak belirtmişlerdir. Katılımcıların ölçek puanları, maddelere verilen cevapların ortalaması alınarak hesaplanmıştır. Ölçekten alınan yüksek puanlar, daha yüksek seviyelerde namus sistemini meşrulaştırmayı göstermektedir.

Cinsiyet Sistemini Meşrulaştırma (CSM) Ölçeği: Jost ve Kay (2005) tarafından geliştirilen CSM ölçeği, bireylerin mevcut sistemi toplumsal cinsiyet temelinde meşrulaştırma eğilimlerini ölçmektedir. Tek faktörlü yapıya sahip 8 maddelik ölçekte, maddelerden 2'si terstir (örn., “*Genellikle kadınlarla erkekler arasındaki ilişkiler adildir*”). Katılımcılar, maddeleri 6 basamaklı Likert-tipi ölçek üzerinde (1 = *kesinlikle katılmıyorum*, 6 = *kesinlikle katılıyorum*) kullanarak yanıtlamışlardır. Katılımcıların ölçek puanları, maddelere verilen cevapların ortalaması alınarak hesaplanmıştır. Yüksek puanlar, yüksek seviyelerde cinsiyet temelli sistemi meşrulaştırma eğilimine karşılık gelmektedir. Orijinal çalışmada Cronbach alfa iç tutarlık katsayısı .65 olarak bulunmuştur (Jost ve Kay, 2005). Türkçe'ye Işık (2008) tarafından çevrilen ölçek, Ercan (2009) ve Doğulu (2012) tarafından test edilmiştir. Bu çalışmada düşük faktör yükleri sebebiyle (< .40) 5. (*Cinsiyet ve cinsiyete dayalı iş bölümüyle ilişkili politikalar toplumun gelişmesine yardımcı olur*) ve 7. (*Toplumdaki cinsiyetçilik her yıl daha da kötüye gidiyor*) maddeler analize dahil edilmemiştir. Kullanılan altı maddelik ölçeğin kabul edilebilir derecede iç tutarlığa sahip olduğu bulunmuştur ($\alpha = .71$).

Çelişik Duygulu Cinsiyetçilik (ÇDC) Ölçeği: Katılımcıların kadınlara yönelik cinsiyetçi tutumlarını ölçmek için Glick ve Fiske (1996) tarafından geliştirilen iki alt ölçekli 22 maddelik çelişik duygulu cinsiyetçilik ölçeği kullanılmıştır. Alt ölçeklerden KC, 11 madde ile öznel olarak olumlu görünen ancak erkeklerin himayesini yansıtan cinsiyetçi tutumları ölçmektedir (örn., “*Bir felaket durumunda kadınlar erkeklerden önce kurtarılmalıdır*”). Diğer taraftan, ikinci alt ölçek olan DC, 11 madde ile kadınlara yönelik aleni olumsuz tutumları ölçmektedir (örn., “*Birçok kadın erkeklerin kendileri için yaptıklarına tamamen minnettar olmamaktadırlar*”). Katılımcılar, her iki alt ölçekte maddelere ne derecede katıldıklarını 6 basamaklı Likert-tipi ölçek (1 = *kesinlikle katılmıyorum*, 6 = *kesinlikle katılıyorum*) kullanarak belirtmişlerdir. Katılımcıların ölçek puanları, maddelere verilen cevapların ortalaması alınarak hesaplanmıştır. Yüksek puanlar, katılımcıların kadınlara yönelik daha korumacı ya da düşmanca cinsiyetçi tutumları olduğunu göstermektedir. KC için .73 ile .85, DC içinse .80 ile .90 arasında değişen Cronbach alfa değerleri ile çelişik duygulu cinsiyetçilik alt ölçeklerinin iç tutarlıklarının tatmin edici olduğu bulunmuştur (Glick ve Fiske, 1996). Türkçe'ye Sakallı-Uğurlu (2002) tarafından uyarlanan iki faktörlü yapısıyla çelişik duygulu cinsiyetçilik ölçeğinin, KC ve DC için Cronbach alfa iç tutarlık katsayıları sırasıyla .78 ve .87 bulunmuştur. Mevcut çalışmada ise, KC ve DC için Cronbach alfa iç tutarlık katsayıları sırasıyla .88 ve .92 bulunmuştur.

Namusu Onaylama (NO) Endeksi: Vandello ve arkadaşları (2009) tarafından geliştirilen ve Ceylan-Batur ve Sakallı (2020) tarafından Türkçe'ye uyarlanan bu ölçekte, bireylerin NO eğilimleri ölçülmektedir. Orijinal çalışmada Cronbach alfa iç tutarlık katsayısı .86 olarak bulunmuştur. Glick ve arkadaşları (2016) tarafından kullanılan NO ölçeği, kadın (örn., “*Bir kadın ailesinin şerefini korumalıdır*”) ve erkek (örn., “*Bir erkek ne olursa olsun namusunu korumalıdır*”) namusuyla ilgili ikisi ters toplamda 9 maddeden oluşmaktadır ($\alpha = .84$). Katılımcılar, maddeleri 6 basamaklı Likert-tipi ölçek üzerinde (1 = *kesinlikle katılmıyorum*, 6 = *kesinlikle katılıyorum*) kullanarak yanıtlamışlardır. Katılımcıların ölçek puanları, maddelere verilen cevapların ortalaması alınarak hesaplanmıştır. Yüksek puanlar, yüksek seviyelerde namusu onaylama eğilimine karşılık gelmektedir. Ölçeğin iç tutarlık katsayısının tatmin edici derecede olduğu bulunmuştur ($\alpha = .88$).

Namus Adına Kadına Uygulanan Şiddete Yönelik Tutumlar (NKUŞT) Ölçeği: Işık ve Sakallı-Uğurlu (2009) tarafından geliştirilen bu ölçek, katılımcıların namus temelli şiddete ilişkin tutumlarını değerlendirmek amacıyla kullanılmıştır. Ölçeğin tek faktörlü yapısı ($\alpha = .91$) 6'sı ters toplamda 14 maddeden oluşmaktadır (örn., “*Toplumsal düzenin korunması için toplumsal kurallara uymayan kadınların cezalandırılması gerektiğine inanıyorum*”). Katılımcılar, maddelere katılma derecelerini 6 basamaklı Likert tipi ölçek (1 = *kesinlikle katılmıyorum*, 6 = *kesinlikle katılıyorum*) kullanarak belirtmişlerdir. Katılımcıların ölçek puanları, maddelere verilen cevapların ortalaması alınarak hesaplanmıştır. Ölçekten alınan yüksek puanlar, daha yüksek seviyelerde namus adına kadına yönelik şiddete olumlu tutumları göstermektedir. Mevcut çalışmada, ölçeğin iç tutarlılık katsayısı .85 olarak bulunmuştur.

İşlem

Araştırmanın etik izni, Orta Doğu Teknik Üniversitesi İnsan Araştırmaları Etik Kurulu'ndan alınmıştır. Araştırma, çeşitli internet sayfaları (Ekşisözlük, Twitter ve Facebook) aracılığıyla duyurulmuştur. Anket verisi, çevrimiçi veri toplama olanağı sağlayan bir platform (Qualtrics, LLC) aracılığıyla toplanmıştır. Katılımcılardan, gönüllü katılım formunu doldurmaları (anonimliği sağlamak adına isim yazılmaması gerektiği özellikle hatırlatılarak) istenmiştir. Verilerin sadece bilimsel amaçlı kullanılacağı bilgisi verilen katılımcılar, önce NSM ölçeğini, sonra CSM, ÇDC, NO ve NKUŞT ölçeklerini ve son olarak demografik bilgi formunu doldurmuşlardır. Yaklaşık 30 dakika süren bir anket uygulaması ile veri toplama süreci yaklaşık bir ayda tamamlanmıştır.

Bulgular

Verilerin İstatistiksel Analizlere Uygunluğunun Sınanması

NSM ölçeğinin faktör yapısını test etmeden önce, ölçek maddeleri tekrar detaylı bir şekilde incelenmiştir. Bazı maddelerin (4, 5, 17, 24) ölçeğin anlam ve bütünlüğüne uygun olmadığı görüldüğünden bu maddeler analize dahil edilmemiştir. Sonrasında, Field'in (2013) önerdiği şekilde, 24 madde arası korelasyonlar test edilmiştir. Birbirleriyle .60 ve üzeri korelasyonu olan maddeler (3, 7, 18, 20, 22, 28) analize dahil edilmemiştir. Ancak madde 1 ve madde 27 arasında .67 korelasyon olmasına rağmen, yapılan içerik analizi gereği bu maddelerin tutulması uygun görülmüştür. Tüm maddelerin namus sistemini meşrulaştırma motivasyonunu ölçtüğünden emin olmak amacıyla birbirleriyle .30 ve altı korelasyona sahip olan maddeler de (6, 11, 13, 19, 23, 25) analiz dışında bırakılmıştır. Buna göre; ölçeğin faktör yapısı 12 madde ile test edilmiştir.

NSM Ölçeğinin Faktör Yapısı

Açımlayıcı Faktör Analizi

Geliştirilen ölçeğin yapısını incelemek amacıyla açımlayıcı ve doğrulayıcı faktör analizleri yapılmıştır. 12 madde ile yapılan açımlayıcı faktör analizinde Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) katsayısının oldukça yüksek olması ve Bartlett testinin anlamlı çıkması faktör analizinin yapılmasının uygun olduğunu göstermiştir ($KMO = .94$; $\chi^2(66) = 2279,44$, $p < .001$). Maddelerin test edildiği ilk analizde, iki maddenin (14, 15) düşük ortak katkıya (*communality*) sahip olduğu görüldüğünden bu maddeler analiz dışı bırakılmıştır. 10 madde ile yeniden yürütülen açımlayıcı faktör analizi sonucunda maddeler, özdeğeri (*eigenvalue*) 1'den büyük olan ve toplam varyansın %52.34'ünü açıklayan tek bir faktör altında toplanmıştır. Bulgular, tek faktörlü yapının NSM motivasyonunu açıklayabileceğine işaret etmektedir. Maddelerin aldıkları faktör yükleri .67 ve .79 arasında değişmektedir (faktör yükleri, özdeğer, açıklanan varyans ve madde-toplam korelasyonları için, bkz. Tablo 1).

Madde-Toplam Korelasyonları

10 maddelik NSM ölçeğinin tek faktörlü yapısına göre madde-toplam korelasyonları .58 ve .72 arasındadır (bkz. Tablo 1). Tüm korelasyonların .30 üzerinde olması (bkz. Tabachnick ve Fidell, 2007), 10 maddenin tek faktörlü yapıda kabul edilebilir düzeyde ölçme yaptıklarını göstermektedir.

Tablo 1

Ölçek Maddelerinin Aldıkları Faktör Yükleri, Özdeğer, Açıklanan Varyans Yüzdesi, İç Tutarlık Katsayısı ve Madde-Toplam Korelasyonları

Madde		Açımlayıcı Faktör Analizi	Madde-Toplam Korelasyonu
27	Geleneksel namus düzenini korumak gerekir.	.79	.72
1	Namus açısından kadın-erkek ilişkileri olması gerektiği gibidir.	.78	.71
8	Fiziksel olarak güçlü olan erkeğin, kadının namusunu koruması doğaldır.	.75	.68
10	Namusun kadın üzerinden erkekle ilişkilendirilmesi doğaldır.	.74	.66
12	Namusun kadın üzerinden tanımlanması adildir.	.72	.64
2	Namusun kadın davranışlarıyla ilgili olması doğa kanunları gereğidir.	.72	.64
26	Namus düzenini değiştirmeye çalışmanın bir anlamı yoktur.	.69	.61
16	Namus kurallarına uymak, kişiye huzur ve mutluluk getirir.	.68	.60
21	Var olan namus düzenini değiştirmek, topluma yarardan çok zarar getirir.	.68	.60
9	Namus kurallarının kadın ve erkekler için ayrı olması doğaldır.	.67	.58
Özdeğer			5.23
Açıklanan varyans			52.34
İç tutarlık katsayısı (Cronbach alfa)			.90

Doğrulayıcı Faktör Analizi

NSM ölçeğinin açımlayıcı faktör analiziyle elde edilen tek faktörlü yapısını doğrulamak amacıyla AMOS 25 (SPSS Inc.) programı kullanılarak doğrulayıcı faktör analizi (DFA) yapılmıştır. Tüm faktörlerin bir gizil değişkenin (latent variable) göstergesi (indicator) olarak tanımlandığı ve maksimum olabilirlik tekniği kullanılarak yapılan analizde model uyum indekslerinin bazılarının kabul edilebilir olmadığı

görülmüştür [$\chi^2 (35) = 118.98$, $p < .001$, $\chi^2 / df = 3.40$, CFI = .95, AIC = 178.98, NFI = .94, RMSEA = .07]. Bulgular, 10. (Namusun kadın üzerinden erkekle ilişkilendirilmesi doğaldır) ve 27. (Geleneksel namus düzenini korumak gerekir) maddelerin ve 1. (Namus açısından kadın-erkek ilişkileri olması gerektiği gibidir) ve 27. maddelerin hata kovaryanslarının ilişkilendirilmesini önermiştir.

1. ve 27. maddeler anlam olarak benzer olduğundan, bu iki maddenin hata kovaryansları ilişkilendirilerek model değiştirilmiştir. Bununla birlikte, 10. ve 27. maddelerin hata kovaryanslarının ilişkilendirilmesi için kuramsal bir gerekçe olmadığından, önerilen bu değişiklik yapılmamıştır. Yapılan değişim sonucunda ölçeğin model uyumluluğunun istatistiki olarak kabul edilebilir düzeyde olduğu görülmüştür [$\chi^2 (34) = 97.28$, $p < .001$, $\chi^2 / df = 2.86$, CFI = .97, AIC = 159.28, NFI = .95, RMSEA = .06]. Yapılan değişimin modeli iyileştirip iyileştirmediğini anlamak için yapılan ki kare fark testi anlamlı bulunmuştur [$\Delta \chi^2 (1) = 21.7$; $p < .001$].

NSM Ölçeğinin Diğer Değişkenlerle İlişkisi

NSM ölçeğinin yapı geçerliğini sınamak amacıyla, ölçeğin CSM, ÇDC (KC ve DC), NO ve NKUŞT ölçekleri ile ilişkisi test edilmiştir. Tablo 2’de görüldüğü üzere, NSM ölçeği hem namus değişkenleri hem de diğer sistemi meşrulaştırma ideolojileri olan CSM, KC ve DC ile anlamlı ve olumlu yönde ilişkilidir. Bulgular, ölçeğin geçerli olduğuna işaret etmektedir.

Tablo 2

NSM ve Diğer Değişkenler Arasındaki Korelasyonlar

	NSM	CSM	KC	DC	NO	NKUŞT
NSM	-					
CSM	.59*	-				
KC	.51*	.45*	-			
DC	.56*	.52*	.63*	-		
NO	.69*	.54*	.67*	.63*	-	
NKUŞT	.55*	.42*	.38*	.38*	.54*	-

* $p < .01$

Not. NSM = Namus sistemini meşrulaştırma; CSM = Cinsiyet sistemini meşrulaştırma; KC = Korumacı cinsiyetçilik; DC = Düşmanca cinsiyetçilik; NO = Namusu onaylama; NKUŞT = Namus adına kadına uygulanan şiddete yönelik tutumlar.

Güvenirlilik Analizleri

NSM ölçeğinin güvenirliğini incelemek amacıyla yapılan analizde, Cronbach Alfa iç tutarlık katsayısının .90 olduğu ve ölçeğin çok iyi bir iç tutarlığa sahip olduğu bulunmuştur (bkz. Tabachnick ve Fidell, 2007). Ölçeğin güvenirliği ayrıca iki yarım test güvenirlik analizi ile de sınanmıştır. Bu amaçla, ölçek 5’er maddeli iki parçaya ayrılarak, iki parça arasındaki korelasyon hesaplanmış ve .89 olarak bulunmuştur. Bu bulgular doğrultusunda, NSM ölçeğinin güvenilir bir ölçek olduğu söylenebilir.

Gruplar Arası Farklılıklar

NSM ölçeğinin faktör yapısı ile geçerlik ve güvenirlik analizleri test edildikten sonra, NSM ve diğer değişkenlerde cinsiyet farklılıkları ve eğitim seviyesi farklılıkları tek yönlü varyans analizi ile incelenmiştir.

Cinsiyet Farklılıkları

Tablo 3'te görüldüğü üzere; erkek katılımcılar, kadın katılımcılara göre tüm araştırma değişkenlerinde anlamlı derecede daha yüksek puanlar almıştır. NSM puanlarında kadın ve erkek katılımcılar arasındaki farkın diğer değişkenlerle benzer doğrultuda olması ölçeğin yapı geçerliğine işaret etmektedir.

Tablo 3

Cinsiyet Farklılıkları

	Tüm Katılımcılar		Kadın		Erkek		F	Eta ²
	Ort.	S	Ort.	S	Ort.	S		
NSM	1.86	.87	1.67	.72	2.20	1.01	40.23**	.09
CSM	2.16	.82	2.00	.73	2.43	.90	28.13**	.06
KC	3.21	1.06	2.99	1.00	3.66	1.04	34.27**	.09
DC	3.00	1.10	2.75	1.01	3.47	1.08	35.70**	.09
NO	2.84	1.07	2.57	.95	3.34	1.10	46.77**	.12
NKUŞT	1.29	.48	1.19	.39	1.48	.58	31.72**	.08

** $p < .001$

Not. NSM = Namus sistemini meşrulaştırma; CSM = Cinsiyet sistemini meşrulaştırma; KC = Korumacı cinsiyetçilik; DC = Düşmanca cinsiyetçilik; NO = Namusu onaylama; NKUŞT = Namus adına kadına uygulanan şiddete yönelik tutumlar.

Eğitim Seviyesi Farklılıkları

Araştırma değişkenlerinde eğitim düzeyine göre farklılaşmayı test etmek amacıyla; ilkokul, ortaokul ve lise derecesine sahip katılımcılar en az eğitilmiş grup olarak gruplandırılarak üniversite ve lisansüstü derecelere sahip katılımcı grupları ile karşılaştırılmıştır. Tablo 4'te görüldüğü üzere; katılımcıların eğitimi arttıkça, araştırma değişkenlerindeki puanları anlamlı derecede düşmektedir. Cinsiyet farklılıklarıyla benzer şekilde, NSM puanlarında eğitim düzeyleri arasındaki farkın diğer değişkenlerle benzer doğrultuda olması ölçeğin yapı geçerliğine işaret etmektedir.

Tablo 4

Eğitim Seviyesi Farklılıkları

	Lise ve altı (N = 145)		Üniversite (N = 270)		Lisansüstü (N = 139)		F	Eta ²
	Ort.	S	Ort.	S	Ort.	S		
NSM	2.64 _a	1.09	1.82 _b	.83	1.60 _c	.61	34.37**	.14
CSM	2.61 _a	.82	2.18 _b	.86	1.93 _c	.64	14.86**	.07
KC	4.05 _a	1.03	3.30 _b	.98	2.73 _c	.96	31.38**	.15
DC	3.66 _a	1.09	3.08 _b	1.04	2.61 _c	1.00	17.88**	.09
NO	3.66 _a	1.24	2.90 _b	1.02	2.42 _c	.86	26.47**	.13
NKUŞT	1.62 _a	.62	1.28 _b	.48	1.17 _b	.48	15.55**	.08

** $p < .001$

Not. NSM = Namus sistemini meşrulaştırma; CSM = Cinsiyet sistemini meşrulaştırma; KC = Korumacı cinsiyetçilik; DC = Düşmanca cinsiyetçilik; NO = Namusu onaylama; NKUŞT = Namus adına kadına uygulanan şiddete yönelik tutumlar. Farklı harfler içeren gruplar arasında anlamlı farklılık vardır.

Tartışma

Bu araştırmanın temel amacı, kadınların cinsel saflığı (Sever ve Yurdakul, 2001) ve erkeklerin kadınları kontrol edebilme gücü ve sorumluluğuyla (Nisbett ve Cohen, 1996; Rodriguez Mosquera ve ark., 2002a) ilişkili olan namus sistemini destekleme, rasyonelleştirme ve sürdürme eğilimini ölçen bir ölçek geliştirmektir. Bu amaçla, 28 maddelik bir madde havuzu oluşturularak yetişkin bir örneklemden veri toplanmıştır. Ölçeğin geçerliğini ölçmek amacıyla CSM ve ÇDC ölçekleri kullanılmıştır. NO ve NKUŞT ölçekleri ise NSM ölçeğinin yordayıcı gücünü test etmek amacıyla kullanılmıştır.

Açımlayıcı ve doğrulayıcı faktör analizleri sonucunda 10 maddeden oluşan NSM ölçeğinde karar kılınmıştır. 10 maddeden oluşan tek faktörlü yapı toplam varyansın %52.34'ünü açıklamaktadır ve iç tutarlık katsayısı kabul edilebilir düzeydedir (.90). Ölçek maddelerinin faktör yükleri yeterli düzeydedir (bkz. Tablo 1). Ölçeğin son hali namus kavramında kadın-erkek farklılıklarını kabul eden ve bu farklılıkları doğanın kanunu olarak değerlendiren, namus kurallarına uymanın huzur ve mutluluk getireceğini, namus sistemini değiştirmektense korumak gerekeceğini ifade eden maddeler içermektedir.

Bulgular, geliştirilen ölçeğin geçerli ve iyi bir faktör yapısına sahip olduğunu ortaya koymuştur. Beklenildiği üzere; NSM, CSM ile olumlu ilişkili ancak ondan farklıdır. Bu bulgu, namus araştırmalarında, sistemi meşrulaştırma eğilimlerini ölçmek için toplumsal cinsiyet veya ekonomik sistemi meşrulaştırma ölçeklerinin kullanılmasındansa NSM ölçeğinin kullanılmasının daha faydalı olabileceğini göstermektedir. Benzer şekilde, NSM ve cinsiyetçilik değişkenleri arasındaki ilişki de NSM ölçeğinin geçerli bir ölçek olduğuna işaret etmektedir. Bir sistemi meşrulaştırma ideolojisi olarak kabul edilen KC (Glick ve ark., 2016) ve NSM arasındaki olumlu ilişki, NSM ölçeğinin kadın-erkek arasındaki eşitsizlik ve şiddeti meşrulaştırma motivasyonlarını ölçebildiğine işaret etmektedir.

Bulgulara göre, namus sistemini meşrulaştıran ideolojilerin benimsenmesi, namus ve namus temelli şiddete yönelik olumlu tutumları güçlendirmekte ve namusu şiddete “bahane” olarak gerekçelendirmektedir. Var olan namus sistemine gerekçelerin bulunması ve sistemin devamlılığının savunulması, kaçınılmaz olarak erkeklerin kadınlar üzerinde egemenlik kurmasına ve “sözde” namus kurallarını ihlal eden kadınları cezalandırma hakkını kendilerinde görmelerine yol açmaktadır (Glick ve ark., 2016). Ayrıca hem kadınlar hem de erkekler sistemi meşrulaştırarak, namus sisteminin iyileştirilme olasılığını azaltmakta (Jost ve Hunyady, 2005), kadınlara yönelik haksız muameleden kaynaklanan olumsuz etkilerden kendilerini kurtulmuş hissetmektedirler (Jost ve Hunyady, 2002; Waksak ve ark., 2007).

Ülkemizde kadına yönelik şiddet araştırmaları yoğun bir şekilde yürütülmektedir (bkz., Boyacıoğlu, 2016). Araştırma bulguları (Ceylan, 2016), namus söz konusu olduğunda şiddete yönelik tutumların daha olumlu olduğuna işaret etmektedir. Namus adına uygulanan her türlü şiddet namus kültürlerinde toplum tarafından hoş görülmemekte, meşrulaştırılmakta ve tekrarlanmaktadır (örn., Cohen ve Nisbett, 1997; Vandello, Cohen ve Ransom, 2008). Şiddet uygulayan erkeklerin, bunu namus nedeniyle yaptıklarını ifade ettiklerinde desteklenmeleri ve haklı görülmeleri olasıdır (bkz. Ceylan, 2016).

Daha önce de belirtildiği gibi, namus kültürlerinde algılanan namus çok kırılgandır ve kadının cinsel olarak değerlendirilebilecek tüm davranışlarının her türlü tehlikeye karşı titizlikle korunması gerekir (bkz. Sakallı Uğurlu ve Akbaş, 2013). Namusu tehdit eden ve “kırletebileceği” düşünülen davranışların çok çeşitli ve öznel (kişiye göre değişen) olduğu düşünüldüğünde, kadınların her türlü eyleminin namusla

ilişkilendirilebilme ve namus şiddetine gerekçe olarak gösterilme olasılığı yüksektir. Bunun da ötesinde; Ceylan'ın (2016) da belirttiği üzere, namus nedenli şiddet vakalarında, failin eylemi haklı olarak değerlendirilmekte ve mağdur suçlanmaktadır. Bu bağlamda, namusun meşrulaştırılmasının özel olarak incelenmesi toplumdaki namus algısının tam olarak anlaşılabilmesi ve namus temelli şiddetin sürdürülmesinin engellenmesi açısından önem taşımaktadır.

Ölçeğin geçerliliğini test etmek amacıyla, cinsiyet farklılıkları tek yönlü varyans analizi ile incelenmiştir. Bulgular hem kadınların hem de erkeklerin namusu bir derece meşrulaştırdığını ve onayladığını göstermektedir. Ancak, beklenildiği üzere, erkek katılımcıların kadın katılımcılara göre anlamlı olarak daha yüksek puanlar aldıkları görülmektedir. Erkekler, namus sistemini daha fazla desteklemekte ve meşrulaştırmaktadır. Bu bulgu, alanyazındaki diğer namus araştırmalarıyla tutarlıdır (örn., Cihangir, 2013; Glick ve ark., 2016). Kadın-erkek arasındaki grup farklılıklarını betimleyen analizler, alanyazındaki bulgularla tutarlı sonuçlar vererek, NSM ölçeğinin yapı geçerliğine sahip olduğuna işaret etmektedir.

Kadın ve erkek katılımcılar arasındaki farklılık, diğer değişkenlerde de gözlenmiş, erkek katılımcılar tüm değişkenlerde daha yüksek puanlar almıştır. Buna göre, erkekler namusun ve cinsiyet eşitsizliklerinin sürdürülmesine ve namus temelli kadına yönelik şiddete yönelik daha olumlu tutumlar sergilemektedir. Erkeklerin, kadınların bedeniyle, kadınların kendileriyle ilgili endişelerinden daha fazla endişe duydukları görülmektedir. Ataerkil toplum yapısında, egemen ve baskın erkek, namus (yani, kadının cinsellikle ilişkili her türlü davranışı) konusunda daha çok söz söyleme ve kural koyma hakkını kendinde görüyor olabilir. Namus sistemi kadınları baskıarken, erkeklere büyük sorumluluk ve özgürlük vermektedir (Baker, Gregware ve Cassidy, 1999; Sakallı Uğurlu ve Akbaş, 2013). Kadınları kısıtlayan cinsel düzenlemeler erkeklerin cinsel özgürlüğünü kısıtlamamaktadır. Özellikle, sistemi meşrulaştırma motivasyonlarında kadın ve erkek katılımcılar arasındaki bu farklılıklar, erkeklerin kendi ayrıcalıklarını, avantajlı konumlarını ve kadınlar üzerindeki üstünlüklerini koruma motivasyonlarından kaynaklanıyor olabilir (Jost ve Kay, 2005).

Daha önce de belirtildiği üzere, araştırmanın örneklemini farklı demografik özelliklere sahip katılımcılar oluşturmaktadır. Eğitim de bu farklılıklardan biridir. Katılımcıların eğitim durumlarına göre araştırma değişkenlerindeki puanlarını test eden analizlere göre, gruplar arasında anlamlı farklılıklar bulunmuştur. Ortalamalar incelendiğinde, eğitim seviyesinin artmasıyla namusa ve cinsiyet eşitsizliklerine yönelik tutumlarda iyileşmeler görülmektedir. Örneğin, eğitim seviyesi arttıkça kadına uygulanan fiziksel şiddete ilişkin tolerans düşmektedir (Sakallı-Uğurlu ve Ulu, 2003). Bu bulgular, namus ve namus temelli şiddetle mücadelede ve kadın-erkek arasındaki eşitliğin sağlanmasında eğitimin önemini vurgulamaktadır. Nitekim, eğitim seviyesinin düşük olmasının namusa ve namus temelli şiddete yönelik olumlu tutumlarla ilişkili olduğunu gösteren araştırmalar mevcuttur (örn., Bağlı ve Özensel, 2011; Kardam, 2007; Sakallı Uğurlu ve Akbaş, 2013). Ancak, Türkiye'de üniversite öğrencileriyle yürütülen araştırmalarda (Glick ve ark., 2016; Işık, 2008), en az lise mezunu olan katılımcıların da namus ideolojisini onayladığı görülmektedir. Bu nedenle, eğitim seviyesinde elde edilen farklılıklar, namusun anlaşılmasında ve namusla mücadele edilmesinde tek etken olmasa da, var olan sistemin iyileştirilmesi adına bir başlangıç noktası olarak görülebilir.

Sonuç olarak, ilgili alanyazında cinsiyet eşitsizliklerinde sistemi meşrulaştırma motivasyonu, ekonomik sistemi meşrulaştırma (örn., Işık, 2008), CSM (örn., Doğulu, 2012), ÇDC (Glick ve ark., 2016) ve adil dünya inancı (örn., Sakallı-Uğurlu ve ark., 2007) gibi diğer sistemi meşrulaştırma ideolojileri bakış açısıyla incelenmiştir. Ancak; bu araştırmada, kadın-erkek arasında cinsiyet eşitsizliğinin belirgin bir şekli olan namus olgusu sistemi meşrulaştırma kuramı çerçevesinde ele alınmıştır. Yakın zamanda sosyal

psikologlar tarafından yoğun olarak ele alınan namus kavramı (bkz., Ceylan, Doğulu ve Akbaş, 2016; Ceylan-Batur ve Sakallı-Uğurlu, 2019; Glick ve ark., 2016) çeşitli bağlamlarda incelenmiştir. Bu çalışmada psikometrik özellikleri ortaya konan NSM ölçeği, namusa yönelik genel algı ve tutumların ötesinde, sistemi meşrulaştırma bakış açısıyla namus düzeninin ve namus temelli şiddetin dinamiklerinin daha iyi anlaşılması amacıyla geliştirilmiştir.

NSM ölçeğinin geliştirilmesi ve geçerliğinin test edilmesi namus araştırmalarında önemli bir adım teşkil etmektedir. Bu ölçeğin, namus konusunda çalışmak isteyen araştırmacıların kullanabileceği faydalı bir ölçek olduğunu düşünüyoruz. Araştırmanın en güçlü yanlarından biri, katılımcıların demografik özelliklerindeki çeşitliliğidir. Araştırmada, Türkiye'nin farklı şehirlerinden ve farklı yaş, eğitim seviyesi ve sosyo-ekonomik düzeye sahip katılımcıların yer alması, namus algıları hakkında daha kapsayıcı ve temsil edici bilgiye ulaşılmasını sağlamaktadır. Dolayısıyla, ölçeğin çok çeşitli örneklemelerle kullanılabilmesi mümkün olacaktır.

Kaynaklar

- Abu-Lughod, L. (2002). Do Muslim women really need saving? Anthropological reflections on cultural relativism and its others. *American Anthropologist*, 104(3), 783–790. doi: 10.1525/aa.2002.104.3.783
- Arın, C. (2001). Femicide in the name of honor in Turkey. *Violence Against Women*, 7(7), 821–825. doi: 10.1177/10778010122182758
- Bağlı, M. ve Özensel, E. (2011). *Türkiye’de töre ve namus cinayetleri: Töre ve namus cinayeti işleyen kişiler üzerine sosyolojik bir araştırma*. İstanbul: Destek Yayınevi.
- Baker, N., Gregware, P. ve Cassidy, M. (1999). Family killing fields: Honor rationales in the murder of women. *Violence against Women*, 5, 164–184. doi: 10.1177/107780129952005
- Başbakanlık İnsan Hakları Başkanlığı (2008). *2007 töre ve namus cinayetleri raporu*. <http://www.ihb.gov.tr/dosyagoster.ashx?id=17>.
- Beersma, B., Harinck, F. ve Gerts, M. (2003). Bound in honor: How honor values and insults affect the experience and management of conflicts. *International Journal of Conflict Management*, 14(2), 75–94. doi: 10.1108/eb022892
- Boll, T., Ferring, D. ve Fillipp, S. H. (2005). Effects of parental differential treatment on relationship quality with siblings and parents: Justice evaluations as mediators. *Social Justice Research*, 18, 155–182. doi: 10.1007/s11211-005-7367-2
- Boyacıoğlu, İ. (2016). Dünden bugüne Türkiye’de kadına yönelik şiddet ve ulusal kadın çalışmaları: Psikolojik araştırmalara davet. *Türk Psikoloji Yazıları*, 19, 126–145.
- Campbell, J. K. (1964). *Honor, family and patronage*. Oxford, England: Clarendon Press.
- Ceylan, S. (2016). *Social psychological predictors of violence against women in honor cultures*. Yayınlanmamış doktora tezi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Ankara, Türkiye.
- Ceylan, S., Doğulu, C. ve Akbaş, G. (2016). Namus adına kadına yönelik şiddete dair sosyal temsiller: Karma yöntemli bir çalışma. *Türk Psikoloji Yazıları*, 19, 50–60.
- Ceylan-Batur, S. ve Sakallı Uğurlu, N. (2020). Namusu onaylama endeksinin Türkçe’ye uyarlama çalışması. Yazım aşamasında.
- Ceylan-Batur, S. ve Sakallı Uğurlu, N. (2019). Honor scale: A study for reliability and validity. *Nesne*, 7(15), 236–253. doi: 10.7816/nesne-07-15-06

- Chapleau, K. M. ve Oswald, D. L. (2014). A system justification view of sexual violence: Legitimizing gender inequality and reduced moral outrage are connected to greater rape myth acceptance. *Journal of Trauma & Dissociation*, 15(2), 204–218. doi: 10.1080/15299732.2014.867573.
- Cihangir, S. (2013). Gender specific honor codes and cultural change. *Group Processes and Intergroup Relations*, 16(3), 319–333. doi: 10.1177/1368430212463453
- Cohen, D., Bowdle, B. F., Nisbett, R. E. ve Schwarz, N. (1996). Insult, aggression, and the Southern culture of honor: An "experimental ethnography". *Journal of Personality and Social Psychology*, 70(5), 945–960. doi: 10.1037/0022-3514.70.5.945
- Cohen, D. ve Nisbett, R. E. (1997). Field experiments examining the culture of honor: The role of institutions in perpetuating norms about violence. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 23(11), 1188–1199. doi: 10.1177/01461672972311006
- Connelly, K. ve Heesacker, M. (2012). Why is benevolent sexism appealing? Associations with system justification and life satisfaction. *Psychology of Women Quarterly*, 36(4), 432–443.
- Doğan, R. (2016). *Namus, töre ve eril şiddet*. Ankara: Ütopya Yayınevi.
- Doğulu, C. (2012). *System justification and terror management: Mortality salience as a moderator of system justifying tendencies in gender context*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Ankara, Türkiye.
- Ercan, N. (2009). *The predictors of attitudes toward physical wife abuse: Ambivalent sexism, system justification and religious orientation*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Ankara, Türkiye.
- Field, A. (2013). *Discovering statistics using SPSS* (4. baskı). London: SAGE.
- Glick, P. ve Fiske, S. T. (1996). The Ambivalent Sexism Inventory: Differentiating hostile and benevolent sexism. *Journal of Personality and Social Psychology*, 70, 491–512. doi: 10.1037/0022-3514.70.3.491
- Glick, P., Fiske, S. T., Mladinic, A., Saiz, J., Abrams, D., Masser, B. ve ark. (2000). Beyond prejudice as simple antipathy: Hostile and benevolent sexism across cultures. *Journal of Personality and Social Psychology*, 79, 763–775. doi: 10.1037/0022-3514.79.5.763
- Glick, P., Sakallı-Uğurlu, N., Akbaş, G., Metin-Orta, İ. ve Ceylan, S. (2016). Why do women endorse honor beliefs? Ambivalent sexism and religiosity as predictors. *Sex Roles*, 75, 543–554. doi: 10.1007/s11199-015-0550-5
- Hafer, C. L. (2000). Do innocent victims threaten the belief in a just world?: Evidence from a modified Stroop task. *Journal of Personality and Social Psychology*, 79, 165–173. doi: 10.1037/AW22-3514.79.2.165
- Ijzerman, H., van Dijk, W. W. ve Gallucci, M. (2007). A bumpy train ride: A field experiment on insult, honor, and emotional reactions. *Emotion*, 7, 869–875. doi: 10.1037/1528-3542.7.4.869
- Işık, R. (2008). *The predictors of understanding of honor and attitudes toward honor related violence: Ambivalent sexism and system justification*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Ankara, Türkiye.
- Işık, R. ve Sakallı-Uğurlu, N. (2009). Namusa ve namus adına kadına uygulanan şiddete ilişkin tutumlar ölçeklerinin öğrenci örneklemiyle geliştirilmesi. *Türk Psikoloji Yazıları*, 12, 1–9.
- Jost, J. T. (2019). A quarter century of system justification theory: Questions, answers, criticisms, and societal applications. *British Journal of Social Psychology*, 58(2), 263–314. <https://doi.org/10.1111/bjso.12297>
- Jost, J. T. ve Banaji, M. R. (1994). The role of stereotyping in system-justification and the production of false consciousness. *British Journal of Social Psychology*, 33, 1–27. doi: 10.1111/j.2044-8309.1994.tb01008.x

- Jost, J. T., Banaji, M. R. ve Nosek, B. A. (2004). A decade of system justification theory: Accumulated evidence of conscious and unconscious bolstering of the status quo. *Political Psychology*, 25, 881–919. doi: 10.1111/j.1467-9221.2004.00402.x
- Jost, J. T., Burgess, D. ve Mosso, C. O. (2001). Conflicts of legitimization among self, group, and system: The integrative potential of system justification theory. J. Jost ve B. Major (Ed.), *The psychology of legitimacy* içinde (ss. 363–390). Cambridge, England: Cambridge University Press.
- Jost, J. T. ve Hunyady, O. (2002). The psychology of system justification and the palliative function of ideology. *European Review of Social Psychology*, 13, 111–153. doi: 10.1080/10463280240000046
- Jost, J. T. ve Hunyady, O. (2005). Antecedents and consequences of system justifying ideologies. *Current Directions in Psychological Science*, 14(5), 260–265. doi: 10.1111/j.0963-7214.2005.00377.x
- Jost, J. T. ve Kay, A. C. (2005). Exposure to benevolent sexism and complementary gender stereotypes: Consequences for specific and diffuse forms of system justification. *Journal of Personality and Social Psychology*, 88(3), 498–509. doi: 10.1037/0022-3514.88.3.498
- Jost, J. T., Pelham, B. W., Sheldon, O. ve Sullivan, B. N. (2003). Social inequality and the reduction of ideological dissonance on behalf of the system: Evidence of enhanced system justification among the disadvantaged. *European Journal of Social Psychology*, 33, 13–36. doi: 10.1002/ejsp.127
- Jost, J. T., Pietrzak, J., Liviattan, I., Mandisodza, A. N. ve Napier, J. L. (2008). System justification as conscious and nonconscious goal pursuit. J. Y. Shah ve W. L. Gardner (Ed.), *Handbook of motivation science* içinde (ss. 591–605). New York: Guilford Press.
- Jost, J. T. ve Thompson, E. P. (2000). Group-based dominance and opposition to equality as independent predictors of self-esteem, ethnocentrism, and social policy attitudes among African Americans and European Americans. *Journal of Experimental Social Psychology*, 36, 209–232. doi: 10.1006/jesp.1999.1403
- Kardam, F. (2007). *Türkiye’deki namus cinayetlerinin dinamikleri*. Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu. 24 Ocak 2020, <https://www.unfpa.org/publications/dynamics-honour-killings-turkey>
- Kay, A. C. ve Jost, J. T. (2003). Complementary justice: Effects of “poor but happy” and “poor but honest” stereotype exemplars on system justification and implicit activation of the justice motive. *Journal of Personality and Social Psychology*, 85, 823–837. doi: 10.1037/0022-3514.85.5.823
- Kleinke, C. L. ve Meyer, C. (1990). Evaluation of rape victim by men and women with high and low belief in a just world. *Psychology of Women Quarterly*, 13, 27–40. doi: 10.1111/j.1471-6402.1990.tb00024.x
- Lerner, M. J. (1965). Evaluation of performance as a function of performer’s reward and attractiveness. *Journal of Personality and Social Psychology*, 1, 355–360. doi: 10.1037/h0021806
- Leung, A. K.Y. ve Cohen, D. (2011). Within- and between-culture variation: Individual differences and the cultural logics of honor, face, and dignity cultures. *Journal of Personality and Social Psychology*, 100(3), 507–526. doi: 10.1037/a0022151
- Nisbett, R. E. ve Cohen, D. (1996). *Culture of honor: The psychology of violence in the South*. Boulder, CO: Westview Press.
- Peristiany, J. G. (Ed.). (1965). *Honour and shame: The values of Mediterranean society*. London: Weidenfeld & Nicholson.
- Pitt-Rivers, J. (1965). Honour and social status. J. Peristiany (Ed.), *Honour and shame: The values of Mediterranean society* içinde (ss. 19–77). London: Weidenfeld & Nicholson.
- Rodriguez Mosquera, P. M. (2011). Masculine and feminine honor codes. *Revista de Psicología Social*, 26(1), 63–72.

- Rodriguez Mosquera, P. M., Manstead, A. S. R. ve Fischer, A. H. (2002a). The role of honor concerns in emotional reactions to offences. *Cognition and Emotion*, 16, 143–163. doi: 10.1080/02699930143000167
- Rodriguez Mosquera, P. M., Manstead, A. S. R. ve Fischer, A. H. (2002b). Honor in the Mediterranean and Northern Europe. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 33(1), 16–36. <https://doi.org/10.1177/0022022102033001002>
- Rodriguez Mosquera, P.M., Fischer, A., Manstead, A. ve Zaalberg, R. (2008). Attack, disapproval, or withdrawal? The role of honor in anger and shame responses to being insulted. *Cognition & Emotion*, 22, 1471–1498. doi: 10.1080/02699930701822272
- Russell, B. L. ve Trigg, K. Y. (2004). Tolerance of sexual harassment: An examination of gender differences, ambivalent sexism, social dominance, and gender roles. *Sex Roles*, 50, 565–573. doi: 10.1023/B:SERS.0000023075.32252.f0
- Sakallı-Uğurlu, N. (2002). Çelişik Duygulu Cinsiyetçilik Ölçeği: Geçerlik güvenirlik çalışması. *Türk Psikoloji Dergisi*, 17, 47–58.
- Sakallı Uğurlu, N. ve Akbaş, G. (2013). Namus kültürlerinde “namus” ve “namus adına kadına şiddet”: Sosyal psikolojik açıklamalar. *Türk Psikoloji Yazıları*, 16(32), 76–91.
- Sakallı, N. ve Türkoğlu, B. (2019). “Erkek” olmak ya da olmamak: Sosyal psikolojik açıdan erkeksilik/erkeklik çalışmaları. *Türk Psikoloji Yazıları*, 22(44), 77–79. doi: 10.31828/tpy1301996120190516m00014
- Sakallı-Uğurlu, N. ve Ulu, S. (2003). Evlilikte kadına yönelik şiddete ilişkin tutumlar: Çelişik duygulu cinsiyetçilik, yaş, eğitim ve gelir düzeyinin etkileri. *Türk Psikoloji Yazıları*, 6(11), 53–63.
- Sakallı-Uğurlu, N., Yalçın, Z. S. ve Glick, P. (2007). Ambivalent sexism, belief in a just world, and empathy as predictors of Turkish students’ attitudes toward rape victims. *Sex Roles*, 57(11/12), 889–895. doi: 10.1007/s11199-007-9313-2
- Schneider, J. (1971). Of vigilance and virgins: Honor, shame and access to resources in Mediterranean societies. *Ethnology*, 10(1), 1–4. doi: 10.2307/3772796
- Sen, P. (2005). ‘Crimes of honor’, value and meaning. L. Welchman ve S. Hossain (Ed.), *‘Honor’ crimes, paradigms, and violence against women* içinde (ss. 42–63). London: Zed Books.
- Sever, A. ve Yurdakul, G. (2001). Culture of honor, culture of change: A feminist analysis of honor killings in Turkey. *Violence against Women*, 7, 964–998. doi: 10.1177/10778010122182866
- Sibley, C. G., Overall, N. C. ve Duckitt, J. (2007). When women become more hostilely sexist toward their gender: The system-justifying effect of benevolent sexism. *Sex Roles*, 57(9/10), 743–754. doi: 10.1007/s11199-007-9306-1
- Sirman, N. (2006). Akrabalık, siyaset ve sevgi: Sömürge sonrası koşullarda namus - Türkiye örneği. S. Mojab ve N. Abdo (Ed.) *Namus adına şiddet: Kuramsal ve siyasal yaklaşımlar* içinde (ss. 43–63). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Tabachnick, B. G. ve Fidell, L. S. (2007). *Using multivariate statistics* (5. baskı). Boston, MA: Allyn and Bacon.
- Uskul, A.K., Cross, S.E., Alozkan, C., Gercek-Swing, B., Ataca, B., Günsoy, C. ve Sunbay, Z. (2014). Emotional responses to honour situations in Turkey and the northern USA. *Cognition & Emotion*, 28(6), 1057–1075. doi: 10.1080/02699931.2013.870133
- Vandello, J. A. ve Cohen, D. (2003). Male honor and female fidelity: Implicit cultural scripts that perpetuate domestic violence. *Journal of Personality and Social Psychology*, 84, 997–1010. doi: 10.1037/0022-3514.84.5.997

- Vandello, J. A., Cohen, D., Grandon, R. ve Franiuk, R. (2009). Stand by your man: Indirect prescriptions for honorable violence and feminine loyalty in Canada, Chile, and the United States. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 40, 81–104. doi: 10.1177/0022022108326194
- Vandello, J. A., Cohen, D. ve Ransom, S. (2008). US Southern and Northern differences in perceptions of norms about aggression: Mechanisms for the perpetuation of a culture of honor. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 39, 162–177. doi: 10.1177/0022022107313862
- Van der Toorn, J. ve Jost, J. T. (2014). Twenty years of system justification theory: Introduction to the special issue on “Ideology and system justification processes”. *Group Processes and Intergroup Relations*, 17(4), 413–419. doi: 10.1177/1368430214531509
- Van Eck, C. (2003). *Purified by blood: Honour killings amongst Turks in the Netherlands*. Amsterdam: Amsterdam University Press.
- Van Osch, Y., Breugelmans, S. M., Zeelenberg, M. ve Bölük, P. (2013). A different kind of honor culture: Family honor and aggression in Turks. *Group Processes & Intergroup Relations*, 16(3), 334–344. doi: 10.1177/1368430212467475
- Vial, A. C. ve Napier, J. L. (2017). High power mindsets reduce gender identification and benevolent sexism among women (but not men). *Journal of Experimental Social Psychology*, 68, 162–170. doi: 10.1016/j.jesp.2016.06.012
- Wakslak, C. J., Jost, J. T., Tyler, T. R. ve Chen, E. S. (2007). Moral outrage mediates the dampening effect of system justification on support for redistributive social policies. *Psychological Science*, 18(3), 267–274. doi: 10.1111/j.1467-9280.2007.01887.x
- Yıldız Tahincioğlu, A. N. (2010). Namusun ve namus cinayetlerinin cinsiyet eşitsizlikleri bağlamında analizi. *Kültür ve İletişim*, 13(2), 131–158.
- Yıldız Tahincioğlu, A. N. (2011). *Namusun halleri*. İstanbul: Postiga Yayınları.